

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาองค์ประกอบเกี่ยวกับการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๒) เพื่อศึกษาวิเคราะห์สภาพทั่วไปในการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๓) เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Method Research) ระหว่างการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยทำการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Analysis) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) การสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วม (Non-Participant Observation) และการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ที่ใช้การศึกษาวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) จากแบบสอบถาม (Questionnaire) ทั้งนี้จากผลการวิจัยสามารถสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และมีข้อเสนอแนะดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นสำคัญในรูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตามวัตถุประสงค์ในการวิจัยดังนี้

๕.๑.๑ องค์ประกอบเกี่ยวกับการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า

๑) ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน ๑๘๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๘.๗๙ รองลงมาคือเพศชาย จำนวน ๑๒๙ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๔๑.๒๑ ตามลำดับ

ด้านอายุ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อายุระหว่าง ๒๑ – ๔๐ ปี จำนวน ๑๑๓ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๑๐ รองลงมาคือมีอายุน้อยกว่า ๒๐ ปี จำนวน ๑๐๗ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๓๔.๑๙ ถัดมาคือมีอายุมากกว่า ๖๑ ปีขึ้นไป จำนวน ๔๘ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๑๕.๓๔ สุดท้ายคือมีอายุระหว่าง ๔๑ – ๖๐ ปี จำนวน ๔๕ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๑๔.๓๘ ตามลำดับ

ด้านการศึกษาชั้นสูงสุด พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อ่านศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรี จำนวน ๑๘๓ รูป/คน จำนวน ๕๘.๔๗ รองลงมาคือระดับปริญญาตรี จำนวน ๗๓ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๒๓.๓๒ สุดท้ายคือระดับสูงกว่าปริญญาตรี จำนวน ๕๗ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๑๘.๒๑ ตามลำดับ

ด้านภูมิลำเนา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่อาศัยอยู่ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา จำนวน ๑๗๘ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๕๖.๘๗ รองลงมาคืออาศัยอยู่ในจังหวัดอื่นๆ จำนวน ๑๓๕ รูป/คน คิดเป็นร้อยละ ๔๓.๑๓ ตามลำดับ

๒) ระดับความคิดเห็นของพระสงฆ์และประชาชนทั่วไปที่มีต่อรูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พบว่า พระสงฆ์และประชาชนทั่วไปมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๘๕$, $S.D. = ๐.๓๒๔$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ดังนี้ ด้านการพัฒนาศาสนสถาน ($\bar{X} = ๓.๙๕$, $S.D. = ๐.๓๕๗$) ด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด ($\bar{X} = ๓.๘๓$, $S.D. = ๐.๓๓๙$) ด้านการพัฒนาบุคคลหรือบุคลากรภายในวัด ($\bar{X} = ๓.๘๒$, $S.D. = ๐.๔๓๙$) และด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ($\bar{X} = ๓.๘๒$, $S.D. = ๐.๓๕๘$)

พระสงฆ์และประชาชนทั่วไปมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านการพัฒนาศาสนสถานอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๙๕$, $S.D. = ๐.๓๕๗$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ สามารถเรียงลำดับได้ดังนี้

๑) ศาสนสถาน มีความเรียบร้อย สวยงาม มีคุณค่าน่าชื่นชม ($\bar{X} = ๔.๒๓$, $S.D. = ๐.๔๗๗$)

๒) มีการพัฒนา และปรับปรุงศาสนสถานแบบประหยัดเรียบง่าย ($\bar{X} = ๓.๙๘$, $S.D. = ๐.๔๓๕$)

๓) ศาสนสถานลานวัดโดยรวม สะอาด ปราศจากขยะมูลฝอย และสิ่งปฏิกูล ($\bar{X} = ๓.๙๔$, $S.D. = ๐.๕๘๖$)

พระสงฆ์และประชาชนทั่วไปมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านการพัฒนาบุคคลหรือบุคลากรภายในวัดอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๘๒$, $S.D. = ๐.๔๓๙$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ สามารถเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้

๑) ข้อที่ ๑. ส่งเสริมการศึกษาพระภิกษุสามเณร ศิษย์วัด ให้มีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม ($\bar{X} = ๓.๙๖$, $S.D. = ๐.๕๒๖$)

๒) ข้อที่ ๒. บุคลากรภายในวัดประกอบพิธีกรรมต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง ตามหลักศาสนพิธี ($\bar{X} = ๓.๙๒$, $S.D. = ๐.๕๒๕$)

๓) ข้อที่ ๓. พระภิกษุสามเณรมีความสามารถในการแสดงธรรมและสนทนาธรรม ได้เข้ายุคสมัย และเข้าใจง่าย ($\bar{X} = ๓.๘๑$, $S.D. = ๐.๕๖๔$)

พระสงฆ์และประชาชนทั่วไปมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๘๒$, $S.D. = ๐.๔๓๙$) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ สามารถเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้

๑) ข้อที่ ๑. ดอกไม้รูปเทียน มีความสด สะอาด และมีบริการอย่างเพียงพอ สะดวกในการเปลี่ยนบูชา ($\bar{X} = ๓.๙๒$, S.D. = ๐.๔๓๙)

๒) ข้อที่ ๓. มีการจัดทำบุญตักบาตร เวียนเทียน และแสดงธรรม ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ($\bar{X} = ๓.๘๖$, S.D. = ๐.๔๓๕)

๓) ข้อที่ ๔. สถานที่ไหว้พระมีความสะดวกในการเข้าถึง และมีบริเวณในการกราบไหว้ที่เพียงพอ ($\bar{X} = ๓.๘๖$, S.D. = ๐.๔๕๕)

พระสงฆ์และประชาชนทั่วไปมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = ๓.๘๒$, S.D. = ๐.๓๕๘) และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า อยู่ในระดับมากทุกข้อ สามารถเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้

๑) ข้อที่ ๒. ภาพโดยรวมของวัด มีทัศนียภาพที่สวยงาม มีบรรยากาศที่สดชื่น น่ารื่นรมย์ ($\bar{X} = ๓.๙๒$, S.D. = ๐.๔๖๐)

๒) ข้อที่ ๑. ในบริเวณวัดมีการปลูกไม้ดอก ไม้ประดับเพื่อความสงบ ร่มรื่น และสวยงาม ($\bar{X} = ๓.๙๑$, S.D. = ๐.๔๑๔)

๓) ข้อที่ ๕. มีการจัดสถานที่นั่งพักผ่อนหย่อนใจอย่างเพียงพอต่อจำนวนประชาชนที่มาวัด ($\bar{X} = ๓.๘๙$, S.D. = ๐.๔๒๘)

๓) วิเคราะห์ข้อเสนอแนะและแนวทางในการพัฒนารูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ข้อเสนอแนะและแนวทางในการพัฒนารูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านการพัฒนาศาสนสถาน พบว่า พระสงฆ์และประชาชนทั่วไปมีความคิดเห็นดังนี้ วัดควรอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ให้คงอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ มั่นคง แข็งแรง และสวยงาม จำนวน ๑๒ รูป/คน วัดควรมีการวางแผนในการพัฒนาวัด ศาสนสถาน ศาสนวัตถุ ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว และมีแผนปฏิบัติการประจำปี จำนวน ๑๑ รูป/คน และวัดควรอนุรักษ์ความเป็นไทย รักษาศิลปะ วัฒนธรรม ท้องถิ่น จำนวน ๗ รูป/คน ตามลำดับ

ข้อเสนอแนะและแนวทางในการพัฒนารูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านการพัฒนาบุคคลหรือบุคลากรภายในวัด พบว่า พระสงฆ์และประชาชนทั่วไปแสดงความเห็นดังนี้ ควรส่งเสริมให้พระภิกษุสามเณรและบุคลากรภายในวัดได้พัฒนาทักษะทางด้านภาษาอังกฤษและภาษาอาเซียน จำนวน ๘ รูป/คน ควรพัฒนาความรู้ความสามารถของพระภิกษุสามเณรและบุคลากรภายในวัดให้เพิ่มมากขึ้น เช่น การแนะนำประวัติความเป็นมาและความสำคัญของวัด และโบราณสถาน เป็นต้น จำนวน ๖ รูป/คน และควรพัฒนาบุคลิกภาพ และการต้อนรับของบุคลากรภายในวัดให้ดี มีมาตรฐาน และแสดงออกถึงเอกลักษณ์ความเป็นไทย และท้องถิ่นนั้นๆ จำนวน ๓ รูป/คนตามลำดับ

ข้อเสนอแนะและแนวทางในการพัฒนารูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด พบว่า พระสงฆ์และประชาชนทั่วไปแสดง ดังนี้ ควรเน้นกิจกรรมการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมไทย จำนวน ๑๒ รูป/คน ควรเน้นกิจกรรมทางด้านพระพุทธศาสนามากกว่าพุทธพยานิชย์ จำนวน ๑๒ รูป/คน ควรเน้นการสร้าง

ศาสนทายาทมากกว่าการสร้างศาสนสถาน จำนวน ๑๐ รูป/คน ควรเน้นกิจกรรมที่เสริมปัญญาให้แก่ประชาชน จำนวน ๙ รูป/คน และควรเน้นกิจกรรมที่มีส่วนร่วมของภาคประชาชนและชุมชน จำนวน ๗ รูป/คน ตามลำดับ

ข้อเสนอแนะและแนวทางในการพัฒนารูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ในด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม พบว่า พระสงฆ์และประชาชนทั่วไปแสดงความเห็น ดังนี้ ควรเน้นความร่มรื่นและสวยงามภายในวัด จำนวน ๑๕ รูป/คน ควรเน้นความสะอาด เป็นระเบียบเรียบร้อย สงบ จำนวน ๑๓ รูป/คน ควรพัฒนาห้องน้ำให้ได้มาตรฐาน และมีจำนวนเพียงพอต่อจำนวนของนักท่องเที่ยว จำนวน ๑๐ รูป/คน และควรมีป้ายประชาสัมพันธ์กิจกรรม สถานที่ อย่างชัดเจน จำนวน ๘ รูป/คน ตามลำดับ

๕.๑.๒ สภาพทั่วไปในการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า

ด้านการพัฒนาศาสนสถาน

จุดแข็ง ได้แก่ ๑) วัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีโบราณสถาน โบราณวัตถุ จำนวนมากที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน ๒) วัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอันยาวนาน มีการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุให้อยู่ในสภาพที่ดี ๓) วัดร่วมกับกรมศิลปากรและหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชนในการพัฒนาศาสนสถานร่วมกัน ๔) คณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีนโยบายและให้การอุปถัมภ์วัดในการพัฒนาศาสนสถานร่วมกัน

จุดอ่อน ได้แก่ ๑) วัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นจำนวนมาก ขาดการควบคุมและส่งเสริมให้ได้รับการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกัน ๒) วัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาขาดงบประมาณในการพัฒนาศาสนสถานเก่าและการก่อสร้างศาสนสถานใหม่ที่คงไว้ซึ่งศิลปวัฒนธรรมไทยและวัฒนธรรมท้องถิ่นตนเอง ๓) วัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่มีพื้นที่ในการพัฒนางานน้อย ไม่สามารถขยายพื้นที่ได้

อุปสรรค ได้แก่ ๑) เกิดอุทกภัยเป็นประจำทุกปี ๒) เกิดปัญหาวัชพืชและสัตว์ทำลายโบราณสถาน ๓) ขาดผู้เชี่ยวชาญ วัสดุอุปกรณ์และเทคโนโลยีที่ทันสมัยในการบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถาน โบราณวัตถุที่มีคุณภาพ

โอกาส ได้แก่ ๑) ชุมชนให้ความร่วมมือในการพัฒนาวัดอย่างต่อเนื่อง ๒) ในปัจจุบันมีเทคโนโลยีที่ทันสมัย และมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาวัด ๓) กรมศิลปากรให้ความสำคัญและช่วยเหลือวัดในการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุอย่างจริงจัง

ด้านการพัฒนาบุคลากรและบุคคลภายในวัด

จุดแข็ง ได้แก่ ๑) วัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีพระสงฆ์จำนวนมาก ๒) คณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีการแต่งตั้งพระสงฆ์ผู้มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการวัดและพัฒนาวัดไปแนวทางเดียวกัน ๓) มีหน่วยงานราชการที่จัดอบรมถวายความรู้โครงการต่างๆ เกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ๔) มีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถในการช่วยเหลืองานวัด

จุดอ่อน ได้แก่ ๑) พระสงฆ์และบุคลากรของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาขาดทักษะทางด้านภาษาและการอธิบายประวัติความเป็นมาของวัดที่ชัดเจนได้ ๒) พระสงฆ์และบุคลากรของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่มีความรู้ความสามารถยังมีน้อย ไม่เพียงพอต่อจำนวนนักท่องเที่ยวที่มีปริมาณเพิ่มมากขึ้น ๓) พระสงฆ์และบุคลากรของวัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาขาดความพร้อมในการแนะนำศาสนสถาน การดูแลศาสนสถานที่ถูกต้อง

อุปสรรค ได้แก่ ๑) ขาดการสนับสนุนงบประมาณจากรัฐบาลที่เพียงพอ วัดต้องใช้งบประมาณจำนวนมากในการพัฒนาคุณภาพบุคลากรที่มีคุณภาพ ๒) ขาดเอกสารอ้างอิงประวัติศาสตร์ที่ชัดเจนและถูกต้อง

โอกาส ได้แก่ ๑) คณะสงฆ์และสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจัดโครงการอบรมถวายความรู้แก่พระสงฆ์ด้านการพัฒนาวัดเป็นประจำทุกปี ๒) มีปราชญ์ชาวบ้านและผู้ทรงคุณวุฒิในการอธิบายประวัติความเป็นมาของวัดและศาสนสถาน ๓) มีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการสืบค้นประวัติความเป็นมา ความสำคัญ และวิธีในการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุ ๔) ระบบเศรษฐกิจในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาอยู่ในระดับดี

ด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด

จุดแข็ง ได้แก่ ๑) วัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาร่วมกับหน่วยงานราชการและชุมชนในการจัดกิจกรรมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และประเพณีไทย ๒) วัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาจัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนา และการเผยแผ่หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาผ่านการท่องเที่ยว ๓) วัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน และส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม ๔) วัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีการจัดกิจกรรมส่งเสริมการปฏิบัติธรรม ๕) วัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชาติไทยของบรรพบุรุษและบุคคลสำคัญ

จุดอ่อน ได้แก่ ๑) วัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาส่วนใหญ่เน้นการท่องเที่ยวไหว้พระเพียงรูปแบบเดียว ขาดการให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยว ๒) กิจกรรมที่วัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาจัดขึ้น เน้นประชาชนจากภายนอก ขาดการประชาสัมพันธ์และดึงดูดความสนใจของประชาชนในท้องถิ่นในการจัดกิจกรรมร่วมกันกับชุมชน ๓) วัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาขาดกิจกรรมที่ให้ความรู้ความเข้าใจในศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น

อุปสรรค ได้แก่ ๑) นักท่องเที่ยวมีหลายประเภท เน้นการท่องเที่ยวมากกว่าการปฏิบัติธรรม ๒) ขาดการสนับสนุนงบประมาณจากรัฐบาลที่เพียงพอ ๓) การเน้นกิจกรรมที่หวังผลประโยชน์และผลกำไรในเชิงธุรกิจ

โอกาส ได้แก่ ๑) ชุมชนบริเวณวัดให้ความร่วมมือในการพัฒนาวัดอย่างต่อเนื่อง ๒) จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีความหลากหลายทางด้านเชื้อชาติ ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ๓) จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ของประเทศ และของโลก มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก ๔) จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีแหล่งท่องเที่ยวหลากหลายประเภท มีระบบสาธารณูปโภคครบถ้วน ระบบการคมนาคมสะดวก

ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม

จุดแข็ง ได้แก่ ๑) วัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ร่วมกับศาสนาอื่นๆ ในการพัฒนาร่วมกัน ๒) วัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ องค์การบริหารส่วนจังหวัด กรมศิลปากร และอื่นๆ ในการสนับสนุนกิจกรรมและการปฏิรูปทัศนวิสัยวัดให้สวยงาม สะอาด เป็นระเบียบ และส่งเสริมการท่องเที่ยว ๓) วัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีจุดยุทธศาสตร์ที่ดีในการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม เชิงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ และประวัติศาสตร์อันยาวนาน

จุดอ่อน ได้แก่ ๑) วัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีงบประมาณในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมน้อย ไม่ต่อเนื่อง ๒) วัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาขาดการวางแผนในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในระยะยาว ขาดแผนปฏิบัติการประจำปี ๓) วัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาขาดการพัฒนาสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง เน้นการก่อสร้างมากกว่าการพัฒนาสิ่งแวดล้อม ความรุ่มร้อน และการใช้ประโยชน์อย่างคุ้มค่า

อุปสรรค ได้แก่ ๑) การคมนาคมไม่สะดวก เกิดปัญหาการติด ๒) เกิดมลภาวะทางเสียงและควันทัน ๓) ปัญหาขยะมูลฝอยจากนักท่องเที่ยว ๔) การทำลายโบราณสถาน โบราณวัตถุจากนักท่องเที่ยว

โอกาส ได้แก่ ๑) จังหวัดพระนครศรีอยุธยาตั้งอยู่ในยุทธศาสตร์ที่เหมาะสม เช่น อยู่ใกล้กรุงเทพมหานคร อยู่ใกล้แม่น้ำ อยู่ใกล้อุตสาหกรรม เป็นต้น ๒) จังหวัดพระนครศรีอยุธยาเป็นเมืองมรดกโลก มีอุทยานประวัติศาสตร์ แหล่งการศึกษาค้นคว้าที่ทันสมัย ๓) จังหวัดพระนครศรีอยุธยามีสภาพเศรษฐกิจที่ดี ประชาชนอยู่ดีกินดี ๔) รัฐบาลให้การสนับสนุนงบประมาณด้านการท่องเที่ยว

๕.๑.๓ รูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า

รูปแบบที่ ๑ การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการพัฒนาศาสนสถาน พบว่า ยุทธศาสตร์ ได้แก่ การอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุให้มีความมั่นคง แข็งแรง และคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ความเป็นไทยอย่างแท้จริง เป้าหมาย ได้แก่ โบราณสถานและโบราณวัตถุภายในวัด มีความมั่นคง แข็งแรงและมีเอกลักษณ์ความเป็นไทย ตัวชี้วัด คือ จำนวนร้อยละของวัดที่มีโบราณสถาน โบราณวัตถุ มีความมั่นคง แข็งแรง และมีเอกลักษณ์ความเป็นไทย ผลผลิต ได้แก่ ๑. โบราณสถาน และโบราณวัตถุเก่าได้รับการบูรณะปฏิสังขรณ์ให้มีความมั่นคง แข็งแรง และพร้อมใช้งานจำนวนเพิ่มมากขึ้น ๒. ศาสนสถานที่ยังสร้างใหม่มีเอกลักษณ์ความเป็นไทย และวิถีชีวิตชุมชนเพิ่มมากขึ้น กลยุทธ์ ได้แก่ ๑. บูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถานเก่าให้มีความมั่นคง แข็งแรง ตัวชี้วัด คือ จำนวนร้อยละของโบราณสถาน และโบราณวัตถุที่ได้รับการปฏิสังขรณ์มีความมั่นคง แข็งแรง และพร้อมใช้งาน ๒. ก่อสร้างศาสนสถานใหม่ที่คงเอกลักษณ์ความเป็นไทย และวิถีชีวิตชุมชนอย่างชัดเจน ตัวชี้วัด คือ จำนวนร้อยละของศาสนสถานที่ยังสร้างใหม่มีเอกลักษณ์ความเป็นไทย และวิถีชีวิตของชุมชนอย่างชัดเจน กรอบแผนงานและโครงการ ได้แก่ แผนงานที่ ๑. การบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถานเก่าให้มีความมั่นคง แข็งแรง ได้แก่ โครงการที่ ๑. โครงการซ่อมแซมโบราณสถานร่วมกับกรมศิลปากร โครงการที่ ๒. โครงการปรับ

ภูมิทัศน์บริเวณโบราณสถานให้มีความสวยงามดังตาม โครงการที่ ๓. โครงการอนุรักษ์ภาพจิตรกรรมฝาผนัง โครงการที่ ๔. โครงการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม แผนงานที่ ๒. การก่อสร้างศาสนสถานใหม่ที่คงเอกลักษณ์ความเป็นไทย และวิถีชีวิตชุมชน โครงการที่ ๑. การสร้างวัดโดยแบ่งเขตพุทธาวาส และสังฆาวาสโดยการแยกออกจากกันอย่างชัดเจนเพื่อให้เกิดความสวยงาม โครงการที่ ๒. การนำภูมิปัญญาในชุมชนมาสร้างศาสนสถานของวัดให้เกิดความสวยงาม โครงการที่ ๓. การก่อสร้างจิตรกรรมฝาผนังโดยใช้วัสดุในท้องถิ่น โครงการที่ ๔. การก่อสร้างศาลาปฏิบัติธรรมเพื่อรองรับพุทธศาสนิกชนที่สนใจ โครงการที่ ๕. การปรับปรุงภูมิทัศน์รอบ ๆ ศาสนสถาน โครงการที่ ๖. การก่อสร้างลานธรรม ลานวิถีไทยโดยการจัดสิ่งปลูกสร้าง ทยอยผลิทย ให้เกิดความสะอาด สวยงาม โครงการที่ ๗. การสร้างห้องน้ำที่เป็นเอกลักษณ์ให้สะอาด ปลอดภัย ถูกสุขลักษณะ โดยไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม โครงการที่ ๘. การก่อสร้างศาสนสถานที่เน้นความพอเพียงและประโยชน์ใช้สอย

รูปแบบที่ ๒ การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการพัฒนาบุคลากรและบุคคลภายในวัด พบว่า ยุทธศาสตร์ ได้แก่ การพัฒนาทักษะทางด้านภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของบุคลากรอย่างมีประสิทธิภาพ เป้าหมาย ได้แก่ บุคลากรภายในวัดสามารถพูดภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาอาเซียนได้อย่างคล่องแคล่ว และเข้าใจวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างแท้จริง ตัวชี้วัด คือ ๑. จำนวนร้อยละของบุคลากรภายในวัดที่สามารถพูดภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาอาเซียนได้อย่างคล่องแคล่ว ๒. จำนวนร้อยละของบุคลากรภายในวัดที่สามารถอธิบายประวัติความเป็นมา ความสำคัญของท้องถิ่นแก่นักท่องเที่ยวได้ ผลผลิต ได้แก่ ๑. บุคลากรภายในวัดสามารถอธิบายเรื่องราวต่าง ๆ ภายในวัดด้วยภาษาของตนเองและภาษาอื่น ๆ ได้เพิ่มมากขึ้น กลยุทธ์ ได้แก่ ๑. การพัฒนาทักษะทางด้านภาษาแก่บุคลากรอย่างมีประสิทธิภาพ จำนวนร้อยละของภาษาที่บุคลากรสามารถพูดได้ ๒. วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น จำนวนร้อยละของวัดที่เป็นแหล่งเรียนรู้เพิ่มมากขึ้น กรอบแผนงานและโครงการ ได้แก่ แผนงานที่ ๑. การพัฒนาทักษะทางด้านภาษา ได้แก่ โครงการที่ ๑. การส่งพระภิกษุ สามเณร และบุคลากรไปศึกษาต่อทางด้านภาษาในสถาบันหรือหน่วยงานที่จัด โครงการที่ ๒. การจัดอบรมให้ความรู้แก่พระภิกษุ สามเณร และบุคลากรภายในวัด ให้มีความเข้าใจด้านภาษา โครงการที่ ๓. การศึกษาดูงานต่างประเทศเพื่อให้เกิดความชำนาญมากยิ่งขึ้น โครงการที่ ๔. โครงการมีคฤศณ์น้อย โครงการที่ ๕. โครงการเรียนรู้แลกเปลี่ยนภาษาและวัฒนธรรม แผนงานที่ ๒. ได้แก่ วัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น โครงการที่ ๑. การจัดทำหนังสือคู่มือ ประวัติวัดโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปกรรม โครงการที่ ๒. ห้องนิทรรศการการเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น โครงการที่ ๓. การผลิตสื่อการเรียนการสอนที่ทันสมัย โครงการที่ ๔. การส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรมให้แก่พระภิกษุ สามเณร และบุคลากรภายในวัดให้ตั้งอยู่ในหลักธรรม โครงการที่ ๕. สร้างสภาพแวดล้อมที่ดึงดูดความสนใจต่อการเรียนการสอน

รูปแบบที่ ๓ การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการพัฒนากิจการภายในวัด พบว่า ยุทธศาสตร์ ได้แก่ จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวลักษณะเชิงปฏิบัติธรรม บูรณาการกับการอนุรักษ์โบราณสถาน และศึกษาประวัติศาสตร์

ความเป็นมา เป้าหมาย ได้แก่ วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม บูรณาการกับการอนุรักษ์โบราณสถาน และประวัติศาสตร์ความเป็นมาเพิ่มมากขึ้น ตัวชี้วัด คือ ๑) จำนวนร้อยละของวัดที่เป็นสำนักปฏิบัติธรรมปฏิบัติธรรม ๒) จำนวนร้อยละของวัดที่มีการอนุรักษ์โบราณสถาน ๓) จำนวนร้อยละของวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวด้านประวัติศาสตร์ ผลผลิต ได้แก่ ๑) มีวัดที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวด้านการปฏิบัติธรรมอย่างครบวงจรเพิ่มมากขึ้น ๒) มีวัดที่มีการอนุรักษ์โบราณสถานอย่างครบวงจรเพิ่มมากขึ้น ๓) มีวัดที่มีแหล่งท่องเที่ยวทางด้านประวัติศาสตร์อย่างครบวงจรเพิ่มมากขึ้น กลยุทธ์ ได้แก่ ๑) ส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมด้านการปฏิบัติธรรมเชิงรุก ให้แก่ประชาชน ตัวชี้วัด คือ จำนวนร้อยละของประชาชนที่เข้ามาปฏิบัติธรรมภายในวัด ๒) ส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมการอนุรักษ์และปลูกจิตสำนึกในการรักษาโบราณสถานอย่างจริงจัง ตัวชี้วัด คือ จำนวนร้อยละของประชาชนที่เข้าร่วมโครงการอนุรักษ์โบราณสถานภายในวัด ๓) ส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมการศึกษาประวัติศาสตร์ ความสำคัญ ของศาสนบุคคลและศาสนสถาน ตัวชี้วัด คือ จำนวนร้อยละของประชาชนที่เข้าใจประวัติศาสตร์ความเป็นมาของศาสนบุคคลและศาสนสถานภายในวัด กรอบแผนงานและโครงการ ได้แก่ แผนงานที่ ๑. การส่งเสริมด้านการปฏิบัติธรรมให้แก่ประชาชนเชิงรุก ได้แก่ โครงการที่ ๑. สร้างสำนักปฏิบัติธรรม โครงการที่ ๒. โครงการอบรมพระวิปัสสนาจารย์ โครงการที่ ๓. บวชนกขัมมภาวนา โครงการที่ ๔. โครงการบวชสามเณรภาคฤดูร้อน แผนงานที่ ๒. การสร้างภาคีเครือข่ายด้านการอนุรักษ์โบราณสถาน และประวัติศาสตร์ ได้แก่ โครงการที่ ๑. โครงการประชุมสัมมนาปฏิบัติการด้านการอนุรักษ์โบราณสถาน และประวัติศาสตร์ ร่วมกับภาคเอกชน โครงการที่ ๒. โครงการจัดตั้งชมรมด้านการอนุรักษ์โบราณสถานและประวัติศาสตร์ โครงการที่ ๓. โครงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านการอนุรักษ์โบราณสถานและประวัติศาสตร์ โครงการที่ ๔. โครงการแรลลี่สัญจรตามรอยประวัติศาสตร์ชาติไทย

รูปแบบที่ ๔ การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม พบว่า ยุทธศาสตร์ ได้แก่ บูรณาการวิถีชีวิตความเป็นไทย ร่วมกับศาสนอื่นอย่างสันติสุข เป้าหมาย ได้แก่ พัฒนาวัดร่วมกับศาสนาอื่น และสร้างภาคีเครือข่ายในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมร่วมกันทุกศาสนา ตัวชี้วัด คือ จำนวนร้อยละของวัดที่พัฒนาร่วมกับศาสนาอื่นและภาคีเครือข่าย ผลผลิต ได้แก่ ๑. มีแหล่งท่องเที่ยวทางศาสนาอย่างครบถ้วน ๒. บ้าน วัด ชุมชน อาศัยอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข ๓. ได้ภาคีเครือข่ายความร่วมมือกันทุกศาสนา กลยุทธ์ ได้แก่ ๑. การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและศาสนาในการพัฒนาวัดวาอาราม ตัวชี้วัด คือ จำนวนร้อยละของประชาชนที่พึงพอใจต่อการดำเนินการพัฒนาวัดร่วมกับชุมชนและศาสนา ๒. พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงบูรณาการระหว่างวัด บ้าน ชุมชน ศาสนาอื่น และภาคีเครือข่าย ตัวชี้วัด คือ จำนวนร้อยละของวัดที่มี โบสถ์พุทธ มัสยิด โบสถ์คริสต์ พัฒนาร่วมกันอย่างสันติสุข กรอบแผนงานและโครงการ ได้แก่ แผนงานที่ ๑. การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและศาสนา ได้แก่ โครงการที่ ๑. โครงการสร้างภาคีเครือข่ายระหว่างศาสนา โครงการที่ ๒. โครงการจัดตั้งกองทุนพัฒนาร่วมกันระหว่างศาสนา โครงการที่ ๓. โครงการชุมชนสัมพันธ์พัฒนาวัด โบสถ์ มัสยิด แผนงานที่ ๒. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวสามศาสนา ได้แก่ โครงการที่ ๑. โครงการปรับภูมิทัศน์วัด มัสยิด โบสถ์ เพื่อการท่องเที่ยวเชิงศาสนา โครงการที่ ๒. โครงการไหว้พระสัจจสามศาสนา ระหว่าง วัด มัสยิด และโบสถ์คริสต์ โครงการที่ ๓. โครงการก่อสร้างแหล่งท่องเที่ยวใหม่เชิงศาสนา

๕.๒ อภิปรายผล

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ จะกล่าวถึงรูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยผู้วิจัยจะกล่าวถึงประเด็นสำคัญและน่าสนใจและนำมาอภิปรายดังนี้

๕.๒.๑ องค์ประกอบเกี่ยวกับการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พระสงฆ์และประชาชนทั่วไปมีความคิดเห็นต่อรูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา **ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก** และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน ดังนี้ ด้านการพัฒนาศาสนสถาน ด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด ด้านการพัฒนาบุคคลหรือบุคลากรภายในวัด และด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อมตามลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **รศ.นิลรัตน์ กลิ่นจันทร์ และคณะ** ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาศาสนสถานที่สำคัญต่อการอนุรักษ์การท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า การบริหารการอนุรักษ์ศาสนสถานและการท่องเที่ยว มีความสำคัญอย่างน้อย ๒ ประการข้างต้น การให้ศาสนสถานดำรงอยู่ได้อย่างยาวนานขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการของผู้มีหน้าที่รับผิดชอบ จากการศึกษาผู้มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง ส่วนใหญ่จะเป็นเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาส ซึ่งการบริหารจัดการของผู้รับผิดชอบจะแตกต่างกันตามลักษณะความสำคัญของวัด และจำนวนนักท่องเที่ยวเข้าไปทัศนศึกษาจำนวนมากที่สุดคือ วัดพระศรีรัตนศาสดารามและวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม จะมีการบริหารจัดการจัดการสมัยใหม่ กล่าวคือ มีจำนวนผู้ดูแลที่เป็นฆราวาสจำนวนมากโดยแบ่งหน้าที่กันทำ ในด้านการรักษาความสะอาด ความปลอดภัยในทรัพย์สิน และวัดยังเกี่ยวข้องกับหน่วยงานรัฐเข้ามาดูแลบูรณะร่วมกัน ส่วนวัดที่มีนักท่องเที่ยวค่อนข้างน้อยยังมีการบริหารจัดการโดยเจ้าอาวาสผู้ช่วยเจ้าอาวาสและมอบหมายให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งดูแล อย่างไรก็ตาม ภาพรวมของการศึกษาชุมชนมีส่วนเข้ามาดูแลค่อนข้างไม่มากนัก ข้อเสนอแนะ ควรจัดรักษาวัดให้สะอาดร่มรื่น เป็นที่ร่มเย็นแห่งจิตใจและเป็นที่ศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับศาสนสถาน และขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของชาติแก่ประชาชนทั่วไป และสิ่งสำคัญควรให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาศาสนสถานที่สำคัญ^๑ และสอดคล้องกับ **ผู้ช่วยศาสตราจารย์มานพ ชุ่มอุ่น** ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาการตลาดและการท่องเที่ยวของธุรกิจชุมชนเพื่อการยกระดับสู่วิสาหกิจชุมชน กรณีศึกษา : ชุมชนเทศบาลเมืองแกนพัฒนา อ. แม่แตง จ. เชียงใหม่ ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มรวมใจพอเพียง เป็นกลุ่มที่ผลิตสินค้าชุมชน ได้แก่ เห็ดโคนน้อย เห็ดนางฟ้า ปุยชีวภาพ และถ่านไม้ กลุ่มเติบโตมาจากการผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือนซึ่งหลังจากร่วมกิจกรรมการวิจัย ธุรกิจชุมชนของกลุ่มมีความเจริญเติบโตเพิ่มขึ้นจึงทำให้กลุ่มเพิ่มกำลังการผลิตเห็ดและขยายโรงเรือนที่ถาวรเพิ่มขึ้น มีการสร้างเอกลักษณ์และการจดจำ ให้กลุ่มด้วยการมีสื่อประจำ กลุ่มมีการทำสื่อ ณ จุดขาย การกำหนดโครงสร้างองค์กรทางการตลาดใหม่ ตลอดจนมีการพัฒนาและปรับปรุงที่ทำ การกลุ่มให้ดูน่าเชื่อถือ และมีแผนพัฒนาการผลิตเห็ดถ่ม การเลี้ยงกบและลูกกบ สำหรับสร้างรายได้ในอนาคต จึงทำให้กลุ่มมีศักยภาพ ความเข้มแข็ง และมีขีดความสามารถว่า

^๑รศ.นิลรัตน์ กลิ่นจันทร์ และคณะ, “ศึกษาศาสนสถานที่สำคัญต่อการอนุรักษ์การท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานคร”, รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๓.

ทุกกลุ่มที่ร่วมโครงการ ทั้งด้านการตลาด การขาย การบริหารจัดการกลุ่มและความร่วมมือในกลุ่ม และที่สำคัญ ผู้นำกลุ่มมีความเข้มแข็ง ยุติธรรม มีมุมมองและวิสัยทัศน์ในการพัฒนาธุรกิจของกลุ่มให้ก้าวต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง มีการพัฒนาคุณภาพของสินค้าและปรับปรุงเทคนิคและวิธีการผลิตอย่างต่อเนื่อง และเป็นกลุ่มที่ถ่ายทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการเพาะเห็ดและการทำ บู้ยชีวภาพสู่เยาวชนจึงเป็นกลุ่มที่สามารถจะพัฒนาไปสู่ความเป็นวิสาหกิจชุมชนต้นแบบที่ยั่งยืน เป็นศูนย์เรียนรู้ในการดำเนินธุรกิจชุมชนบนฐานเศรษฐกิจพอเพียง และเป็นแหล่งศึกษาดูงานได้เป็นอย่างดี^๒

และสอดคล้องกับ **ตติยาพร จารุมณีรัตน์** ได้วิจัยเรื่อง “การบูรณาการการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมผ่านหลักสูตรการท่องเที่ยวในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจ” ผลจากการวิจัย แนวทางการบูรณาการความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมข้ามชาติที่ภาคการศึกษาในทั้งสองประเทศควรดำเนินการต่อไปนี้ บูรณาการความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมข้ามชาติมากขึ้นในหลักสูตร โดยผสมผสานวิธีการสอนที่หลากหลาย เช่น การเรียนรู้ผ่านการทัศนศึกษาหรือเข้าร่วมกิจกรรมในประเทศกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกัน เพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับวัฒนธรรมอาเซียนในหลักสูตรฯ เช่น ภาษาที่ใช้ในกลุ่มประเทศแถบอาเซียน นอกจากนี้ ควรมีการเร่งสร้างความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษาในภูมิภาคอาเซียน กระตุ้นให้เกิดการร่วมมือในทุกภาคี เช่น โครงการฝึกปฏิบัติงานที่มีผลตอบแทนที่น่าดึงดูดใจ ใช้สื่อ Social network สนับสนุนการเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรม เช่น การจัดทำ web blog เพื่อให้นักศึกษาใช้เป็นเวทีในการอภิปรายและเรียนรู้วัฒนธรรมข้ามชาติ เป็นต้น^๓

๕.๒.๒ สภาพทั่วไปในการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

สภาพทั่วไปในการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ด้านการพัฒนาศาสนสถาน พบว่า วัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีโบราณสถาน โบราณวัตถุ จำนวนมาก ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาอันยาวนาน มีการอนุรักษ์โบราณสถานและโบราณวัตถุให้อยู่ในสภาพที่ดี ด้านการพัฒนาศูนย์และบุคคลภายในวัด พบว่า วัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยามีพระสงฆ์จำนวนมาก คณะสงฆ์จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีการแต่งตั้งพระสงฆ์ผู้มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการวัดและพัฒนาวัดไปแนวทางเดียวกัน หน่วยงานราชการจัดอบรมถวายความรู้โครงการต่างๆ เกี่ยวกับการอนุรักษ์โบราณสถาน โบราณวัตถุแก่พระสงฆ์ ด้านการพัฒนากิจกรรมภายในวัด พบว่า วัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ร่วมกับหน่วยงานราชการและชุมชนในการจัดกิจกรรมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม และประเพณีไทย จัดกิจกรรมส่งเสริมพระพุทธศาสนา และการเผยแพร่หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา ผ่านการท่องเที่ยว จัดกิจกรรมที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตชุมชน และส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการ

^๒ผู้ช่วยศาสตราจารย์มานพ ชุ่มอุ่น, “การพัฒนาการตลาดและการท่องเที่ยวของธุรกิจชุมชนเพื่อการยกระดับวิสาหกิจชุมชน กรณีศึกษา : ชุมชนเทศบาลเมืองแกนพัฒนา อ. แม่แตง จ. เชียงใหม่”, รายงานการวิจัย, (สาขาวิชาการตลาด คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่), ๒๕๕๔.

^๓ตติยาพร จารุมณีรัตน์, “การบูรณาการการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมผ่านหลักสูตรการท่องเที่ยวในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจ”, รายงานการวิจัย, (คณะกรรมการบริการและการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์), ๒๕๕๔.

จัดกิจกรรม จัดกิจกรรมส่งเสริมการปฏิบัติธรรม จัดกิจกรรมเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชาติไทยของบรรพบุรุษและบุคคลสำคัญ ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อม พบว่า วัดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ร่วมกับศาสนาอื่นๆ ในการพัฒนาร่วมกัน ๒ ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ องค์การบริหารส่วนจังหวัด กรมศิลปากร และอื่นๆ ในการสนับสนุนกิจกรรมและการปรับปรุงภูมิทัศน์วัดให้สวยงาม สะอาด เป็นระเบียบ และส่งเสริมการท่องเที่ยว มีจุดยุทธศาสตร์ที่ดีในการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรม เชิงอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรม โบราณสถาน โบราณวัตถุ และประวัติศาสตร์อันยาวนาน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของรศ.นิลรัตน์ กลิ่นจันทร์ และคณะ ได้วิจัยเรื่อง “ศึกษาศาสนสถานที่สำคัญต่อการอนุรักษ์การท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานคร” ผลการวิจัยพบว่า ๑. ศาสนสถานที่สำคัญของวัดที่เป็นแหล่งดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติมีองค์ประกอบสำคัญ คือ วัดทั้ง ๔๐ แห่ง มีศาสนสถานสำคัญ คือ พระพุทธรูป พระอุโบสถ เจดีย์ พระปรางค์ พระวิหารหลวง ความสำคัญของศาสนสถานคือ เป็นวัตถุธรรมที่แสดงสัญลักษณ์ทางศาสนาและพระรัตนตรัย เช่น พระพุทธรูปแสดงสัญลักษณ์ถึงพระพุทธเจ้า พระอุโบสถเป็นที่ประกอบกิจกรรมทางพระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ เจดีย์ พระปรางค์เป็นที่ประดิษฐานของพระบรมสารีริกธาตุพระพุทธเจ้า พระวิหาร มักเป็น สถาปัตยกรรมและภาพจิตรกรรมอันแสดงถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ความสำคัญของศาสนสถานสิ่งแรก คือ เป็นสิ่งก่อสร้างที่เกิดจากแรงศรัทธาทางพระพุทธศาสนาและเป็นสิ่งที่พระพุทธศาสนิกชนยึดถือทางด้านจิตใจและยึดถือเพื่อประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา ๒. ประวัติและความสำคัญของศาสนสถานมีความสำคัญในฐานะเป็นแหล่งยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจ ศาสนสถาน ดังกล่าวยังมีความสำคัญในแง่เป็นสิ่งแสดงถึงความศรัทธา แสดงประวัติศาสตร์และบริบทความเชื่อของคนในช่วงเวลาของการสร้างศาสนสถาน ด้วย นักท่องเที่ยวชาวไทยจะเข้ามาทัศนศึกษา เพื่อเป้าหมายทางศาสนา ส่วนนักท่องเที่ยวต่างประเทศจะเข้ามาทัศนศึกษาเพื่อแสวงหาความรู้ทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและความเชื่อของคนไทยในอดีตและคนไทยในปัจจุบัน ซึ่งศาสนสถานจะสะท้อนมิติทางด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมของคนไทยได้อย่างดี จะเห็นได้ว่าศาสนสถานที่กำลังข้างต้น แต่ละประเภทก็จะมีองค์ประกอบที่แสดงให้เห็นมิติทางด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม สังคมได้อย่างดี เช่น พระอุโบสถและพระวิหารหลวงจะแสดงสถาปัตยกรรม การออกแบบตามแบบแผนสกุลช่างของแต่ละยุค และยังเป็นທີ່ประดิษฐานพระพุทธรูป แสดงภาพจิตรกรรม ภาพจิตรกรรมที่ปรากฏในพระอุโบสถ และพระวิหารหลวงจะแสดงอดีตพุทธ ประวัติพระพุทธเจ้าและชาดก ซึ่งแสดงหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ใช้เป็นหลักยึดถือร่วมกัน ภาพจิตรกรรมนี้ในแต่ละสมัยจะมีภาพที่แสดงแตกต่างกัน ภาพเดียวกันในแต่ละยุคก็จะวาดต่างกัน สิ่งเหล่านี้จะสะท้อนมิติทางความเชื่อและวัฒนธรรมของผู้สร้างได้ นักท่องเที่ยวเข้ามาทัศนศึกษาจะเข้าใจสังคมไทยได้อย่างดี ๓. การบริหารการอนุรักษ์ศาสนสถานและการท่องเที่ยว มีความสำคัญอย่างน้อย ๒ ประการข้างต้น การให้ศาสนสถานดำรงอยู่ได้อย่างยาวนานขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการของผู้มีหน้าที่รับผิดชอบ จากการศึกษาผู้มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง ส่วนใหญ่จะเป็นเจ้าอาวาสและผู้ช่วยเจ้าอาวาส ซึ่งการบริหารจัดการของผู้รับผิดชอบจะแตกต่างกันตามลักษณะความสำคัญของวัด และจำนวนนักท่องเที่ยวเข้าไปทัศนศึกษาจำนวนมากที่สุดคือ วัดพระศรีรัตนศาสดารามและวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม จะมีการบริหารการจัดการสมัยใหม่ กล่าวคือ มีจำนวนผู้ดูแลที่เป็นฆราวาสจำนวนมากโดยแบ่งหน้าที่กันทำ ในด้านการรักษาความสะอาด ความปลอดภัยในทรัพย์สิน และวัดยัง

เกี่ยวข้องกับหน่วยงานรัฐเข้ามาดูแลบูรณะร่วมกัน ส่วนวัดที่มีนักท่องเที่ยวค่อนข้างน้อยยังมีการบริหารจัดการโดยเจ้าอาวาสผู้ช่วยเจ้าอาวาสและมอบหมายให้บุคคลใดบุคคลหนึ่งดูแล อย่างไรก็ตามภาพรวมของการศึกษาชุมชนมีส่วนเข้ามาดูแลค่อนข้างไม่มากนัก ข้อเสนอแนะ ควรจัดรักษาวัดให้สะอาดร่มรื่น เป็นที่ร่มเย็นแห่งจิตใจและเป็นที่ศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับศาสนสถาน และขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามของชาติแก่ประชาชนทั่วไป และสิ่งสำคัญควรให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาศาสนสถานที่สำคัญ^๕ และสอดคล้องกับ **ผู้ช่วยศาสตราจารย์มานพ ชุ่มอุ่น** ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาการตลาดและการท่องเที่ยวของธุรกิจชุมชนเพื่อการยกระดับสู่วิสาหกิจชุมชน กรณีศึกษา : ชุมชนเทศบาลเมืองแกนพัฒนา อ. แม่แตง จ. เชียงใหม่ ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มรวมใจพอเพียง เป็นกลุ่มที่ผลิตสินค้าชุมชน ได้แก่ เห็ดโคนน้อย เห็ดนางฟ้า ปุยข้าวภาพ และถ่านไม้ กลุ่มเติบโตมาจากการผลิตเพื่อการบริโภคในครัวเรือนซึ่งหลังจากร่วมกิจกรรมการวิจัย ธุรกิจชุมชนของกลุ่มมีความเจริญเติบโตเพิ่มขึ้นจึงทำให้กลุ่มเพิ่มกำลังการผลิตเห็ดและขยายโรงเรือนที่ถาวรเพิ่มขึ้น มีการสร้างเอกลักษณ์และการจดจำ ให้กลุ่มด้วยการมีเสื้อประจำ กลุ่มมีการทำสื่อ ณ จุดขาย การกำหนดโครงสร้างองค์กรทางการตลาดใหม่ ตลอดจนมีการพัฒนาและปรับปรุงที่ทำ การกลุ่มให้น่าเชื่อถือ และมีแผนพัฒนาการผลิตเห็ดถ่ม การเลี้ยงกบและลูกกบ สำหรับสร้างรายได้ในอนาคต จึงทำให้กลุ่มมีศักยภาพ ความเข้มแข็ง และมีขีดความสามารถกว่าทุกกลุ่มที่ร่วมโครงการ ทั้งด้านการตลาด การขาย การบริหารจัดการกลุ่มและความร่วมมือในกลุ่มและที่สำคัญ ผู้นำกลุ่มมีความเข้มแข็ง ยุติธรรม มีมุมมองและวิสัยทัศน์ในการพัฒนาธุรกิจของกลุ่มให้ก้าวต่อไปอย่างไม่หยุดยั้ง มีการพัฒนาคุณภาพของสินค้าและปรับปรุงเทคนิคและวิธีการผลิตอย่างต่อเนื่อง และเป็นกลุ่มที่ถ่ายทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาชาวบ้านด้านการเพาะเห็ดและการทำ ปุยข้าวภาพสู่เยาวชนจึงเป็นกลุ่มที่สามารถจะพัฒนาไปสู่ความเป็นวิสาหกิจชุมชนต้นแบบที่ยั่งยืน เป็นศูนย์เรียนรู้ในการดำเนินธุรกิจชุมชนบนฐานเศรษฐกิจพอเพียง และเป็นแหล่งศึกษาดูงานได้เป็นอย่างดี^๕ และสอดคล้องกับ **ตติยาพร จารุมณีรัตน์** ได้วิจัยเรื่อง “การบูรณาการการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมผ่านหลักสูตรการท่องเที่ยวในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจ” ผลจากการวิจัย แนวทางการบูรณาการความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมข้ามชาติที่ภาคการศึกษาในทั้งสองประเทศควรดำเนินการต่อไปนี้ บูรณาการความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมข้ามชาติมากขึ้นในหลักสูตร โดยผสมผสานวิธีการสอนที่หลากหลาย เช่น การเรียนรู้ผ่านการทัศนศึกษาหรือเข้าร่วมกิจกรรมในประเทศกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกัน เพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับวัฒนธรรมอาเซียนในหลักสูตรฯ เช่น ภาษาที่ใช้ในกลุ่มประเทศแถบอาเซียน นอกจากนี้ ควรมีการเร่งสร้างความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษาในภูมิภาคอาเซียน กระตุ้นให้เกิดการร่วมมือในทุกภาคี เช่น โครงการฝึกปฏิบัติงานที่มีผลตอบแทนที่น่า

^๕รศ.นิลรัตน์ กลิ่นจันทร์ และคณะ, “ศึกษาศาสนสถานที่สำคัญต่อการอนุรักษ์การท่องเที่ยวของวัดในกรุงเทพมหานคร”, **รายงานการวิจัย**, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๕๓.

^๕ผู้ช่วยศาสตราจารย์มานพ ชุ่มอุ่น, “การพัฒนาการตลาดและการท่องเที่ยวของธุรกิจชุมชนเพื่อการยกระดับสู่วิสาหกิจชุมชน กรณีศึกษา : ชุมชนเทศบาลเมืองแกนพัฒนา อ. แม่แตง จ. เชียงใหม่”, **รายงานการวิจัย**, (สาขาวิชาการตลาด คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่), ๒๕๕๔.

ดึงดูดใจ ใช้สื่อ Social network สนับสนุนการเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรม เช่น การจัดทำ web blog เพื่อให้นักศึกษาใช้เป็นเวทีในการอภิปรายและเรียนรู้วัฒนธรรมข้ามชาติ เป็นต้น^๖

๕.๒.๓ รูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

รูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ได้แก่ รูปแบบที่ ๑ การอนุรักษ์โบราณสถาน และโบราณวัตถุให้มีความมั่นคง แข็งแรง และคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ความเป็นไทยอย่างแท้จริง รูปแบบที่ ๒ การพัฒนาทักษะทางด้านภาษาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของบุคลากรอย่างมีประสิทธิภาพ รูปแบบที่ ๓ จัดกิจกรรมการท่องเที่ยวลักษณะเชิงปฏิบัติธรรม บูรณาการกับการอนุรักษ์โบราณสถาน และศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมา รูปแบบที่ ๔ บูรณาการวิถีชีวิตความเป็นไทย ร่วมกับศาสนอื่นอย่างสันติสุข ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ **พระครูนิวาสิตขันธ์ (ณรงค์ ฐิตวฑฺฒโน)** ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์ตามหลักพุทธธรรมในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” ผลการวิจัยพบว่า หลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนาส่วนมากเป็นหลักแห่งการพัฒนามนุษย์ โดยเฉพาะการพัฒนามนุษย์ให้พ้นจากบ่วงแห่งทุกข์ พระพุทธองค์ได้ทรงให้หลักอริยสัจ ๔ มาเป็นกรอบให้เกิดการแก้ไขเชิงระบบ ขณะที่วิธีการหรือแนวทางนั้นพระพุทธองค์ได้ทรงให้หลักมัชฌิมาปฏิปทาหรือมรรคมีองค์ ๘ มาเป็นเครื่องชี้แนวทาง ทั้งนี้มรรคมีองค์ ๘ นั้นพระพุทธองค์ได้ทรงให้หลักย่อยให้เหลือเพียง ๓ ส่วนสำคัญที่จะสนับสนุนเพื่อการพัฒนาทุนมนุษย์ซึ่งก็คือ “หลักไตรสิกขา” ในส่วนของรูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์ตามหลักพุทธธรรม (ไตรสิกขา) ในองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ด้านศีลจะเน้นไปที่การพัฒนาพฤติกรรมทางกายและวาจาใน ๔ มิติตามหลักปริสุทธศีล ๔ ประกอบด้วย ๑) อาชีวะปริสุทธศีล หรือ การทำมาหาเลี้ยงชีพด้วยความซื่อสัตย์สุจริต หลีกไกลจากการทุจริต ๒) อินทริยสังวร หรือ การพัฒนาพฤติกรรมทางตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ให้มีการสำรวมระวัง ๓) ปาฏิโมกขสังวร หรือการอยู่การอยู่ร่วมกันโดยการยึดถือกฎ ระเบียบ ข้อบังคับ จรรยาบรรณ วิชาชีพ ฯลฯ ๔) ปัจจยปัจจเวกขณะ หรือการพัฒนาพฤติกรรมในการเสพ การบริโภคอย่างมีสติ มีความพอดีและพอเพียง ขณะที่การพัฒนาด้านสมาธิถือเป็นการฝึกฝนพัฒนาจิตใจให้มีสมาธิ ประกอบด้วย ๑) การพัฒนาคุณภาพจิตใจให้ตั้งมั่นให้เป็นจิตใจที่บริสุทธิ์ ประณีต ประเสริฐ ๒) การพัฒนาจิตใจให้เข้มแข็ง หนักแน่น มั่นคง แก่กล้าสามารถ และ ๓) การพัฒนาความสุขภาวะของจิตใจเป็นการพัฒนาให้มีสุขภาพจิตที่ดี จิตใจที่มีความร่าเริง สดชื่น ปิติและอิ่มเอิบใจ สำหรับการพัฒนาศักยภาพในขั้นสูงสุดหรือด้านปัญญา ประกอบด้วย ๑) การพัฒนาเพื่อให้ความรู้ความเข้าใจอย่างถูกต้องลึกซึ้งและชัดเจน ๒) การพัฒนาเพื่อช่วยให้ดำเนินเข้าสู่วิถีชีวิตที่ถูกต้องดีงาม และ ๓) การพัฒนาปัญญาขั้นสูงที่เกิดจากความรู้ ความเข้าใจ และสามารถเข้าถึงจนสามารถปรับตัว ปรับใจไปในทิศทางที่ถูกต้อง และมีชีวิตที่เป็นอยู่หรือดำรงอยู่ด้วยปัญญาอย่างแท้จริง”

^๖ ตติยาพร จารุมณีรัตน์, “การบูรณาการการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมผ่านหลักสูตรการท่องเที่ยวในกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจ”, รายงานการวิจัย, (คณะกรรมการบริการและการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์), ๒๕๕๔.

^๗ พระครูนิวาสิตขันธ์ (ณรงค์ ฐิตวฑฺฒโน), “รูปแบบการพัฒนาทุนมนุษย์ตามหลักพุทธธรรมในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

และสอดคล้องกับ พระมหาธาตุ วิโรจโน ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการเพื่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์” ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทั่วไปเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่สำคัญ ๔ ประการ (VETS) คือ ๑) การสร้างวิสัยทัศน์ (Vision) ๒) การศึกษา (Education) ๓) การอบรม (Training) และ ๔) การดูงาน (Study Tour) ส่วนการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามแนวทางพระพุทธศาสนาในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ ศึกษา ๓ พรหมวิหาร ๔ สังคหวัตถุ ๔ ภาวนา ๔ อิทธิบาท ๔ และสัปปุริสธรรม ๗^๘ และสอดคล้องกับพระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรางค์ สุจินโณ) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาค ๒” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาค ๒ ควรมีอำนาจและหน้าที่ที่สำคัญ กล่าวคือ เป็นศูนย์กลางในการประสานบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับภาค และระดับจังหวัด เพื่อให้ปฏิบัติตามนโยบาย จ้อกำหนด ข้อบังคับ วัตถุประสงค์และอื่นๆ ตามที่องค์กรกำหนดและมอบหมาย จัดหาวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือประกอบการเรียนการสอนและการเผยแผ่และอำนวยความสะดวกและเป็นที่ปรึกษาในการดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาและส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาบุคลากรการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ติดตามประเมินผลบุคลากรที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาและจัดทำรายงานผลการดำเนินงานการเผยแผ่และจัดทำงบประมาณสนับสนุนให้การอุปถัมภ์กิจกรรมและบุคลากรที่ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาต่อไป^๙

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผู้วิจัยขอเสนอแนะดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาควรมีนโยบายในการจัดการท่องเที่ยวเชิงปฏิบัติธรรมเชิงอนุรักษ์โบราณสถาน และเชิงประวัติศาสตร์ โดยเอาตัวอย่างการท่องเที่ยวเป็นแบบอย่างในการวางแผนพัฒนาต่อไป

๒) สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติควรสนับสนุนงบประมาณในการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแบบครบวงจร

๓) คณะสงฆ์ควรสนับสนุนและส่งเสริมให้ทุกวัดพัฒนาศักยภาพด้านต่างๆ เพื่อรองรับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

๑) เจ้าอาวาสควรบูรณปฏิสังขรณ์โบราณสถานเก่าให้มีความมั่นคง แข็งแรง

^๘พระมหาธาตุ วิโรจโน, “รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการเพื่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

^๙พระครูอุทัยกิจจารักษ์ (สุรางค์ สุจินโณ), “รูปแบบการบริหารจัดการเผยแผ่พระพุทธศาสนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาค ๒”, วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ), (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๗).

๒) เจ้าอาวาสควรก่อสร้างศาสนสถานใหม่ที่คงเอกลักษณ์ความเป็นไทย และวิถีชีวิตชุมชนอย่างชัดเจน

๓) เจ้าอาวาสควรพัฒนาทักษะทางด้านภาษาแก่บุคลากรอย่างมีประสิทธิภาพ

๒) เจ้าอาวาสควรพัฒนาวัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ทางด้านศิลปวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น

๔) เจ้าอาวาสควรส่งเสริมกิจกรรมด้านการปฏิบัติธรรมเชิงรุก ให้แก่ประชาชน

๕) เจ้าอาวาสควรส่งเสริมกิจกรรมการอนุรักษ์และปลูกจิตสำนึกในการรักษาโบราณสถานอย่างจริงจัง

๖) เจ้าอาวาสควรส่งเสริมกิจกรรมการศึกษาประวัติศาสตร์ ความสำคัญ ของศาสนบุคคล และศาสนสถาน

๗) เจ้าอาวาสควรสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและศาสนาในการพัฒนาวัดวาอาราม

๘) เจ้าอาวาสควรพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงบูรณาการระหว่างวัด บ้าน ชุมชน ศาสนาอื่น และภาคีเครือข่าย

๕.๓.๓ ข้อเสนอเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ผลการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา” ผู้วิจัยขอเสนอแนะในส่วนที่สามารถต่อยอดจากงานวิจัยฉบับนี้ดังนี้

๑. ควรศึกษาเรื่องการบริหารจัดการวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวด้านต่างๆ เฉพาะเจาะจงพื้นที่การวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบของจังหวัดนั้นๆ ให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น

๒. ควรศึกษาเรื่องการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยาหลังจากนำงานวิจัยฉบับนี้ไปใช้ทดลองจริง

๓. ควรศึกษาเรื่องปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา